

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Факультет хімії та фармації
Кафедра аналітичної та токсикологічної хімії

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «**Комплексоутворення та спектрофотометричного визначення Bi(III) й Sb(III) з солями 6,7-дигідрокси-2-феніл-4-карбоксилбензопірилію та катіонними ПАР**»

«Complexation and spectrophotometric determination of Bi(III) and Sb(III) with 6,7-dihydroxy-2-phenyl-4-carboxylbenzopyrylium salts and cationic surfactants»

Виконав: студент денної форми навчання
спеціальності 102 Хімія

Гребенюк Денис Русланович

Керівник: к.х.н., доц. Сергій ТОПОРОВ _____
(підпис)

Рецензент: к.х.н., доц. Тетяна КІОСЕ

Рекомендовано до захисту:
протокол засідання кафедри
№ ____ від ____ 2023 р.

Захищено на засіданні ЕК № _____
протокол № ____ від « ____ » _____ 2023 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою / за шкалою ECTS / бали)

Завідувач кафедри
_____ к.х.н., доц. Тетяна ЩЕРБАКОВА
(підпис)

Голова ЕК
_____ д.х.н., проф. Ольга ШЕВЧЕНКО
(підпис)

Одеса – 2023

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційну магістерську дипломну роботу виконано на кафедрі аналітичної та токсикологічної хімії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова та спрямовано на вивчення особливостей комплексоутворення солей 6,7-дигідрокси-2-феніл-4-карбоксилбензопірилію з катіонами Бісмуту(III) та Стибію(III) у водних розчинах та в присутності катіонних поверхнево-активних речовин. Робота є частиною наукових досліджень, що проводяться за темою кафедри № 323 «Розробка та удосконалення комбінованих методів контролю якості фармацевтичних препаратів, продуктів харчування та об'єктів навколишнього середовища» (№ держ. реєстрації 0122U00230).

Мета роботи: встановлення умов взаємодії, складу й хіміко-аналітичних характеристик подвійних і потрійних комплексів 6,7-дигідрокси-2-феніл-4-карбоксилбензопірилію з катіонами Бісмуту(III) та Стибію(III), а також їх аналітичне використання.

В результаті даної роботи досліджено умови взаємодії, хіміко-аналітичних характеристик подвійних і потрійних комплексів 6,7-дигідрокси-2-феніл-4-карбоксилбензопірилію з катіонами Бісмуту(III) та Стибію(III) та розроблено відповідні методики їх спектрофотометричного визначення.

Можлива область застосування: визначення мікрокількостей Бісмуту(III) та Стибію(III) в різноманітних об'єктах спектрофотометричним методом.

Ключові слова: спектрофотометрія, комплексоутворення, катіонні ПАР, Бісмут(III), Стибій(III).

Кваліфікаційна робота складається з: 53 стор. машинописного тексту, 6 рисунків, 1 схеми, 6 таблиць та 46 використаних джерел літератури.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	8
1.1. Фізико-хімічні властивості й стан у розчинах іонів Бусмуту(III) та Стибію(III).....	8
1.2. Методи відокремлення Sb(III) та Bi(III) від супутніх іонів	13
1.3. Спектрофотометричні методи визначення Sb(III) та Bi(III).....	17
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА	24
2.1. Застосовані реактиви та апаратура	24
2.2. Методики проведення експерименту	25
2.2.1. <i>Методика синтезу 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію броміду</i>	25
2.2.2. <i>Методика визначення оптимального значення рН утворення комплексів Bi(III) з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом</i>	26
2.2.3. <i>Методика визначення оптимального значення рН утворення комплексів Sb(III) з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом</i>	27
2.2.4. <i>Методика визначення складу та стійкості комплексу Bi(III) з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом методом Остромисленського-Жоба</i>	27
2.2.5. <i>Методика визначення складу та стійкості комплексу Sb(III) з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом методом Остромисленського-Жоба</i>	28
2.2.6. <i>Методика визначення складу комплексу Bi(III) з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом методом молярних відношень та зсуву рівноваги</i>	28

2.2.7. Методика визначення складу комплексу $Sb(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом методом молярних відношень та зсуву рівноваги.....	29
2.2.8. Методика визначення констант стійкості і молярних коефіцієнтів світлопоглинання комплексу $Bi(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом методом Комаря.....	29
2.2.9. Методика визначення констант стійкості і молярних коефіцієнтів світлопоглинання комплексу $St(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом методом Комаря.....	30
2.2.10. Методика побудови градувального графіку для визначення $Bi(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом у подвійних системах.....	31
2.2.11. Методика побудови градувального графіку для визначення $Sb(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом у подвійних системах.....	31
2.2.12. Методика дослідження впливу ПАР на комплексоутворення $Bi(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом..	32
2.2.13. Методика дослідження впливу ПАР на комплексоутворення $Sb(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом.	32
2.2.14. Практичне використання запропонованих аналітичних форм для визначення Вісмуту(III) з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом.....	32
2.2.15. Практичне використання запропонованих аналітичних форм для визначення Стибію(III) з 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію бромідом.....	34
2.3. Результати та їх обговорення.....	34
2.3.1. Синтез броміду 6,7-дигідрокси-4-карбоксі-2-фенілбензопірилію	34

<i>2.3.2. Склад, стійкість та хімізм утворення комплексів $Vi(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбокси-2-фенілбензопірилію в подвійних системах та в присутності катіонних ПАР .....</i>	35
<i>2.3.3. Хіміко-аналітичні характеристики аналітичної форми на основі комплексів $Vi(III)$ з бромідом 6,7-дигідрокси-4-карбокси-2-фенілбензопірилію.....</i>	40
<i>2.3.4. Склад, стійкість та хімізм утворення комплексів $Sb(III)$ з 6,7-дигідрокси-4-карбокси-2-фенілбензопірилію в подвійних системах та в присутності катіонних ПАР.....</i>	43
<i>2.3.5. Хіміко-аналітичні характеристики аналітичної форми на основі комплексів $Sb(III)$ з бромідом 6,7-дигідрокси-4-карбокси-2-фенілбензопірилію та їх аналітичне застосування.....</i>	47
ВИСНОВКИ	48
ЛІТЕРАТУРА	50

ВСТУП

Різноманітні сполуки Vi(III) широко використовуються як добавки для поліпшення властивостей сплавів, а також в скловарінні, напівпровідниковій техніці та в створенні функціональних матеріалів [1]. Фармацевтичні препарати, засновані на сполуках Vi(III) , розроблені для лікування виразкової хвороби. Однак сполуки Vi(III) також є токсичними і можуть негативно впливати на здоров'я людини та навколишнє середовище. Тому виникає потреба в контролі за їх вмістом у лікарських препаратах та навколишньому середовищі.

Сучасні методи визначення Vi(III) включають інверсійно-вольтамперометричні [2, 3], атомно-флуоресцентні [4] та атомно-абсорбційні методи [5]. У роботі [6] представлений проточно-інжекційний метод у поєднанні з дисперсійною рідина-рідина мікроекстракцією і мас-спектрометричним із індуктивно зв'язаною плазмою детектуванням. Описана також твердофазно-спектрофотометрична методика визначення Vi(III) за допомогою волокнистих іонітів, модифікованих 4-(2-піридилазо)резорцином [7]. Проте ці методи високо вартісні, вимагають висококваліфікованого персоналу, і їх використання трудомістке. У зв'язку з цим спектрофотометрія залишається найбільш доступним і широко використовуваним методом для визначення Vi(III) . Таким чином, розробка простих, чутливих, економічно ефективних і надійних спектрофотометричних методик для визначення Vi(III) , включаючи фармацевтичні препарати, є актуальною задачею сучасного хімічного аналізу. Незважаючи на велику кількість органічних реагентів для спектрофотометричного визначення Vi(III) , рекомендовано використовувати ксиленоловий оранжевий (КО), йодид калію, тіосечовину і роданід амонію [8]. Застосування трьох останніх реагентів ускладнено їх легким окисненням у розчинах, що особливо важливо при визначенні Vi(III) після кислотної і/або окислювальної пробопідготовки. Більшість органічних реагентів, таких як триоксифлуорони, флавоноїди, гетероциклічні азобарвники та інші, не знаходять широкого застосування через відсутність

помітних переваг перед ксиленоловим оранжевим (КО) щодо чутливості і селективності [8-10].

Також слід враховувати суперечливість даних щодо комплексоутворення Bi(III) з КО та неоднозначності аналітичних характеристик запропонованих аналітичних форм для його фотометричного визначення [11]. Наприклад, в роботі [12] зазначено утворення в кислому середовищі ($\text{pH} \sim 1$) комплексу складу $\text{Bi(III): КО} = 1: 1$ ($\epsilon_{530} = 16000$), тоді як автори [13] в тих же умовах визначили $\epsilon_{560} = 28500$. Ченг [14] встановив, що комплекс того ж складу з максимумом поглинання при 540-545 нм характеризується величиною $\epsilon_{545} = 24000$. Робота [15] також присвячена вивченню взаємодії Bi(III) з КО та показала можливість утворення двох комплексів складу 1:1 ($\lambda_{\text{макс}} = 550$ нм) при $\text{pH} \sim 1$ і, ймовірно, 1:2 ($\lambda_{\text{макс}} = 500$ нм) в нейтральному середовищі, але докладне вивчення комплексів та їх характеристик не проведено [15]. У роботі [16] встановлена стехіометрія комплексу 2:2 ($\epsilon_{560} = 16000$). Отже, пошук ефективних аналітичних форм для визначення Bi(III) залишається відкритою проблемою. Заслуговують на увагу також похідні 6,7-дигідроксобензоперилію.

Отже, **метою** цієї роботи є встановлення умов взаємодії, складу й хіміко-аналітичних характеристик подвійних і потрійних комплексів 6,7-дигідрокси-2-феніл-4-карбоксилбензопірилію з катіонами Бісмуту(III) та Стибію(III), а також їх аналітичне використання.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні задачі:

1. Дослідити умови взаємодії Бісмуту(III) та Стибію(III) з солями 6,7-дигідрокси-2-феніл-4-карбоксилбензопірилію у водних розчинах та в присутності кПАР;
2. Методами спектрофотометрії встановити склад подвійних і потрійних комплексів та обчислити аналітичні характеристики відповідних аналітичних форм;
3. Розробити та апробувати спектрофотометричні методики визначення Бісмуту(III) та Стибію(III) з використанням нових аналітичних форм.

ВИСНОВКИ

1. Вивчено особливості комплексоутворення Ві(III) з бромідом 6,7-дигірокси-4-карбоксил-2-фенілбензопірилію (КДХ) у подвійних системах та у присутності катіонних поверхнево-активних речовин (кПАР). Встановлено, що у подвійних системах утворюються два комплекси із стехіометрією Ві(III):КДХ 1:2 та 1:3 при рН 2,0 та рН 4,5 відповідно. Для комплексів Ві(III) з КДХ розраховано молярні коефіцієнти світлопоглинання, які складають $1,4 \cdot 10^4$ та $1,0 \cdot 10^4$ відповідно.
2. Показано, що в присутності хлориду цетилпіридинію або броміду цетилтриметриламонію утворюються комплекси із молярним співвідношенням Ві(III):КДХ:кПАР = 1:3:3. Введення кПАР призводить до батохромного зсуву смуги поглинання на 10-15 нм та збільшення молярного коефіцієнту світлопоглинання до $3,1 \cdot 10^4$ та $4,1 \cdot 10^4$ при використанні хлориду цетилпіридинію або броміду цетилтриметриламонію відповідно.
3. Розроблено методики спектрофотометричного визначення Ві(III) із застосуванням аналітичних форм на основі комплексів складу 1:2 та потрійного комплексу 1:3:3, які було апробовано при аналізі фармацевтичних препаратів, сплавів та модельних розчинів.
4. Вивчено особливості комплексоутворення Стибію(III) з перхлоратом 6,7-дигірокси-4-карбоксил-2-фенілбензопірилію (КДХ) у подвійних системах та у присутності катіонних поверхнево-активних речовин (кПАР). Встановлено, що у подвійних системах утворюються два комплекси із стехіометрією Sb(III):КДХ 1:2 та 1:3 при рН 2,5 та рН 6,0 відповідно. Для комплексів Sb(III) з КДХ розраховано молярні коефіцієнти світлопоглинання, які складають $1,2 \cdot 10^4$ та $1,1 \cdot 10^4$ відповідно.

5. Показано, що в присутності катіонних поверхнево-активних речовин хлориду цетилпіридинію або броміду цетилтриметиламонію утворюються комплекси із молярним співвідношенням компонентів $\text{Sb(III):КДХ:кПАР} = 1:3:3$. Введення катіонних поверхнево-активних речовин призводить до батохромного зсуву смуги поглинання на 10-15 нм та збільшення молярного коефіцієнту світлопоглинання до $2,8 \cdot 10^4$ та $3,0 \cdot 10^4$ при використанні хлориду цетилпіридинію або броміду цетилтриметиламонію відповідно.

6. Розроблено методику спектрофотометричного визначення Стибію(III) із застосуванням аналітичної форми на основі потрійного комплексу $\text{Sb(III):КДХ:кПАР} = 1:3:3$, яку було апробовано при аналізі зразків полімерних матеріалів (поліетилентерефталат)..

ЛІТЕРАТУРА

1. N.C. Norman Chemistry of Arsenic, Antimony and Bismuth. Springer, 1998. – 484 p.
2. Li Z., Yang X., Guo Y., Li H., Feng Y. // Talanta. **74** (2008) 915-921. <https://doi.org/10.1016/j.talanta.2007.07.028>.
3. В. И. Маншилин, Е.К. Винокурова, А.И. Дорошенко // Методы и объекты хим. анализа. **4** (2009) 127–129.
4. З. Марченко, М. Бальцежак Методы спектрофотометрии в УФ и видимой области в неорганическом анализе: пер. с польск. М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2007. – 711 с.
5. В.М. Иванов Гетероциклические азотсодержащие азосоединения. М.: Наука, 1982. – 230 с.
6. В.А. Назаренко, В.П. Антонович Триоксифлуороны. – М.: Наука, 1973. – 182 с.
7. О. М. Чеботарьов, С. В. Топоров, Д. В. Снігур, Д.О. Барбалат // Вісник ОНУ. Хімія. **26** (2021) 73-88. [https://doi.org/10.18524/2304-0947.2021.2\(78\).233829](https://doi.org/10.18524/2304-0947.2021.2(78).233829)
8. D. Snigur, D. Barbalat, M. Fizer, A. Chebotarev, S. Shishkina // Tetrahedron. **76** (2020) 131514. <https://doi.org/10.1016/j.tet.2020.131514>
9. D.A. Barbalat, A.N. Chebotarev, D.V. Snigur // Russ. J. Gen. Chem. **90** (2020) P. 597–601. <https://doi.org/10.1134/S1070363220040064>
10. М.И. Булатов, И.П. Калинин Практическое руководство по фотометрическим методам анализа. М.: Химия, 1985. – 432 с.
11. Д.В. Снігур, Д.О. Барбалат, О.М. Жуковецька, О.М. Гузенко, Т.М. Щербакова, О.М. Чеботарьов // Вісник ОНУ. Хімія. **27** (2022) 61-72. [https://doi.org/10.18524/2304-0947.2022.1\(81\).255832](https://doi.org/10.18524/2304-0947.2022.1(81).255832)
12. С.Б. Савин, Р.К. Чернова, С.Н. Штыков Поверхностно-активные вещества. М.: Наука, 1991. – 251 с.

13. О. Г. Воронич Утворення, екстракція та аналітичне застосування іонних асоціатів Vi(III) за участю ціанінових барвників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. хім. наук: спец. 02.00.02 «Аналітична хімія». Одеса, 2000. – 20 с.
14. А. Мицуике Методы концентрирования микроэлементов в неорганическом анализе. – М.: Химия, 1986. 776 с.
15. В.В. Степин, В.И. Поносов, Е.В. Силаева // Заводск.лаборатория. **24** (1958) 934.
16. З. Хольцбер, Л. Дивиш, М. Крал, Л. Шука, Ф. Влачич Органические реагенты в неорганическом анализе. – М.: Мир, 1979. – 482, 500с.
17. А.Т. Пилипенко Органические реагенты в неорганическом анализе. – Высшая школа, 1972. – 131 с.
18. В. А. Назаренко, В. П. Антонович, Е. М. Невская. Гидролиз ионов металлов в разбавленных растворах. – М.: Атомиздат, 1979. – 192 с.
19. Р. Айлер Химия кремнезема. – М.: «Мир», 1982. – т. 2, – С.927.
20. П.П. Коростелев Приготовление растворов для химико-аналитических работ. – М.: Наука, 1964. – 202 с.
21. P. A. R. de Sousa, A. L. Squissato, R. A. A. Munoz, L. M. Coelho, E. I. de Meloc, R. A. B. da Silva. // Anal. Methods, **12** (2020) 5801-5814
<http://doi.org/10.1039/d0ay02057e>
22. D. Snigur, A. Chebotarev, K. Bulat, V. Duboviy. // Analytical Biochemistry, **597** (2020) 113671, <https://doi.org/10.1016/j.ab.2020.113671>
23. M. Llaver, R. G. Wuilloud. // Talanta, **212** (2020) 120802
<https://doi.org/10.1016/j.talanta.2020.120802>
24. I. Pita de Sá, G. B. de Souza, A. R. de Araujo Nogueira. // Microchemical Journal, **160** (2021) 105618, <https://doi.org/10.1016/j.microc.2020.105618>
25. E. A. Azooz, J. R. Moslim, S. M. Hameed, S. K. Jawad, E. A. J. Al-Mulla. // Nano Biomedicine and Engineering, **13** (2021) 62-71,
<http://doi.org/10.5101/nbe.v13i1.p62-71>

26. Q. Wang, Y. Zhao, J. Sun, J. Zhou. // *Microchemical Journal*, **168** (2021) 106457, <https://doi.org/10.1016/j.microc.2021.106457>
27. N. Yoo, Y. Jeon, S. Choi. // *Int. J. Mol. Sci.* **22** (2021) 7035 <https://doi.org/10.3390/ijms22137035>
28. Y. Ji, L. Wu, R. Lv, H. Wang, S. Song, M. Cao. // *ACS Omega* **6** (2021) 13508–13515, <https://doi.org/10.1021/acsomega.1c01768>
29. W. Liu, M. Xie, X. Hao, Q. Xu, X. Jiang, T. Liu, M. Wang. // *Microchemical Journal*, **164** (2021) 105963, <https://doi.org/10.1016/j.microc.2021.105963>
30. N. P. Milcheva, F. Genç, P. V. Racheva, V. B. Delchev, V. Andruch, K. B. Gavazov. // *Journal of Molecular Liquids*, **334** (2021) 116086, <https://doi.org/10.1016/j.molliq.2021.116086>
31. P. V. Racheva, N. P. Milcheva, F. Genc, K. B. Gavazov. // *Spectrochimica Acta Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy*, **262** (2021) 120106, <http://doi.org/10.1016/j.saa.2021.120106>
32. M. Xie, X. Hao, X. Jiang, W. Liu, T. Liu, H. Zheng, M. Wang. // *J. Sep. Sci.*, **44** (2021) 2457-2464 <http://doi.org/10.1002/jssc.202100088>
33. X. Xu, L. Huang, Y. Wu, L. Yang, L. Huang. // *Journal of Chromatography B*, **1168** (2021) 122589, <https://doi.org/10.1016/j.jchromb.2021.122589>
34. T. Xia, X. Yang, D. He, X. Liu, H. Chi, Y. Liu, S. Yang, X. Wen. // *Microchemical Journal*, **179** (2022) 107632, <https://doi.org/10.1016/j.microc.2022.107632>
35. W.I. Mortada, M.M. El-Defrawy, E. Erfan, H. A. El-Asmy. // *Journal of Food Composition and Analysis*, **108** (2022) 104445, <https://doi.org/10.1016/j.jfca.2022.104445>
36. E. A. Azooz, G. J. Shabaa, E. H. B. Al-Muhanna, E. A. J. Al-Mulla, W. I. Mortada. // *Bull. Chem. Soc. Ethiop.* **37** (2023) 1-10. <https://dx.doi.org/10.4314/bcse.v37i1.1>.
37. D. He, X. Yang, R. Zhang, T. Xia, Y. Liu, S. Yang, K. Hu, Z. Li, X. Wen. // *At. Spectrosc.*, **43** (2022) 246–254 <http://doi.org/10.46770/AS.2022.100>

38. E. A. Azooz, G. J. Shabaa, E. A. J. Al-Mulla. // *Brazilian Journal of Analytical Chemistry*, **9** (2022) 39-48, <http://doi.org/10.30744/brjac.2179-3425.AR-61-2021>
39. A. B. Abdallah, A. M. Youins, M. R. El-Kholany. // *RSC Adv.*, **12** (2022) 8520-8529, <http://doi.org/10.1039/d2ra00274d>
40. K. B. Gavazov, P.V. Racheva, N. P. Milcheva, V. V. Divarova, D. D. Kiradzhiyska, F. Genç, A.D. Saravanska. // *Molecules*, **27** (2022) 4725 <https://doi.org/10.3390/molecules27154725>
41. S. Supharoek, B. Weerasuk, W. Siriangkawut, K. Grudpan K.Ponhong. // *Molecules* **27** (2022) 5697, <https://doi.org/10.3390/molecules27175697>
42. M. M. Garoub, A. A. Gouda, R. El-Sheikh, E. Fawzy, W. E. El-Toukhi. // *J.Umm Al-Qura Univ. Appl. Sci.* **9** (2023) 29–39 <https://doi.org/10.1007/s43994-022-00012-7>
43. K. Phomai, S. Supharoek, J. Vichapong, K. Grudpan, K. Ponhong. // *Talanta*, **252** (2023) 123852, <https://doi.org/10.1016/j.talanta.2022.123852>
44. H.B. Zengin , R. Gürkan.// *Journal of Food Composition and Analysis*, **115** (2023) 104931, <https://doi.org/10.1016/j.jfca.2022.104931>
45. N. N. Meeravali , K. Madhavi, A.C. Sahayam. // *Spectrochimica Acta Part B: Atomic Spectroscopy*, **200** (2023) 106613, <https://doi.org/10.1016/j.sab.2022.106613>
46. F.Wannas, E. A. Azooz, R. K. Ridha, S. K. Jawad. // *Iraqi Journal of Science*, **64** (2023) 1049–1061 <http://doi.org/10.24996/ijs.2023.64.3.2>